

ابعاد مظلومیت امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام در نظام جمهوری

اسلامی ایران

مریم نظری قهرودی^۱

چکیده

جمهوری اسلامی ایران تنها حکومت شیعی جهان و پرچمدار حکومت شیعه است، لذا چشم همه شیعیان جهان به ایران است. همه دولتها می دانند جمهوری اسلامی ایران از حقوق حقه همه مسلمانان، بویژه شیعیان حمایت و پشتیبانی می کند. این در صورتی است که در بعد سیره و الگو پذیری از حضرت علی علیه السلام در میان مردم و مسئولین به خصوص در بخش های سیاسی و اجتماعی نقص هایی وجود دارد. گرچه امروزه حکومت اسلامی ایران در اوج اقتدار بوده ولی مسلمانان ضرورت دارد با شناخت معارف زندگانی و درس آموزی آموزه های آن بزرگوار؛ با بصیرت خود را بیمه و با هوشیاری لازم؛ فتنه های دشمنان را خنثی سازند. اسلام محور اصلی انقلاب اسلامی ایران بوده و مکتب تشیع با محتوای غنی و ارزشمندش، پشتوانه اساسی عقیده و هدف این انقلاب به شمار می رود. این مقاله در صدد آن است با استفاده از روش تحلیلی-توصیفی و به صورت کتابخانه ای ابعاد مختلف مظلومیت امیرمؤمنان علی علیه السلام در نظام جمهوری اسلامی ایران را در حد توان خود و وسیع مقاله، شناسایی نماید و مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد.

کلید واژه : مظلومیت، امیرالمؤمنین علیه السلام، انقلاب اسلامی، شیعه

۱. طلبه حوزه کوثریه

مقدمه

امیرالمؤمنین علیه السلام امام واجب‌الاطاعه، خلیفه بلا فصل و برترین آفریده پس از خاتم‌انبیا بود، غصب خلافت حضرت، دروغ بستن بر او، انکار فضایل وی و پیروی نکردن از دستورهایش، هر یک، ظلم بزرگی به‌شمار می‌رود. مظلومیت امام علی علیه السلام جنبه‌ها، جلوه‌ها و مصادیق گوناگونی دارد. اصل مظلومیت و جلوه‌های مظلومیت آن حضرت از زبان معصومان علیهم السلام بیان شده است. پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم بارها با عبارت‌های گوناگون به مظلومیت امیرالمؤمنین علیه السلام پس از خود، اشاره کرده است؛ از جمله فرمودند: «ای علی! تو پس از من مظلوم خواهی بود. وای بر کسی که به تو ظلم روا دارد».

مظلومیت امیرالمؤمنین علیه السلام به یک جهت محدود نمی‌شود و همواره در جهات مختلف ساری و جاری بوده است. هر مظلومی با شهادتش مظلومیتش تمام می‌شود، اما امیرالمؤمنین علیه السلام آن قدر مظلوم بود که حتی با شهادتش مظلومیتش به پایان نرسید. بیان مظلومیت امیرالمؤمنین علیه السلام در حقیقت مثل بیان فضایل آن حضرت از عهده انسان عادی خارج است. مظلومیت امام علی علیه السلام یک آینه تمام‌نما از مظلومیت اسلام و پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم است. امام هادی علیه السلام در زیارت‌نامه امیرمؤمنان علیه السلام از ایشان با تعبیر «اول مظلوم» یاد کرده و فرمودند: «أَشْهَدُ أَنَّكَ أَوَّلُ مَظْلُومٍ وَأَوَّلُ مَنْ غُصِبَ حَقُّهُ؛ شهادت می‌دهم که تو اول مظلوم و نخستین کسی هستی که حقت را غصب کرده‌اند».

حکومت اسلامی واژه‌ای مرکب است از حکومت و اسلام که مؤلفان و محققان هر کدام تعاریفی از آن بیان داشته‌اند و سعی در روشن نمودن زوایای پیدا و پنهان آن نموده‌اند، لیکن یافتن معنی دقیق و علمی پیرامون واژه حکومت اسلامی نیازمند جستجو بیشتر در معنای دقیق واژه حکومت است چراکه برخی حکومت را با حاکمیت اشتباه گرفته و هرگاه سخن از حکومت

اسلامی مطرح شده به تبیین ابعاد حاکمیتی اسلام پرداخته‌اند و با بیان مصادیقی از آن در صدد اثبات حاکمیت اسلامی برآمده‌اند، اولاً، حکومت عبارت است از ساختار و نظام سیاسی یک جامعه که امروزه به عنوان رژیم سیاسی شناخته شده است و ثانیاً، مفهوم حکومت اسلامی در منابع موجود بیشتر از آنکه متوجه ساختاری خاص از اشکال حکمرانی سیاسی باشد، ناظر به تحقق اهداف حکومت اسلامی است. لذا آن ساختار و نظام سیاسی مطلوب شارع مقدس است که تعداد بیشتری از اهداف حکومت اسلامی را تأمین و محقق نماید.

مظلومیت امیرالمؤمنین علیه السلام آنجا آشکارتر می شود که ایران به عنوان یکی از مهمترین و بزرگترین حکوت‌های شیعی جهان اسلام، گام‌های موثری در موضوع الگوپذیری از آن حضرت در بعد فردی و سبک زندگی، سیاسی و اجتماعی بر نداشته و باعث ایجاد شبهات بسیاری در ذهن عامه مردم به خصوص جوانان و نوجوانان شده است.

تاکنون مقالات بسیاری در باب مظلومیت حضرت علی علیه السلام نوشته شده مانند: مقاله (زمینه ها و عوامل مہجوریت و مظلومیت امیرمومنان علی علیه السلام با رویکرد قرآنی و تاریخی) حسین عبدالمحمدی ویا مقاله شبیر فصیحی (بررسی روایات فضایل حضرت علی علیه السلام در صحاح سته). در این مقاله، برخی از روایاتی که در شأن حضرت علی علیه السلام در صحاح سته آمده مورد مطالعه و بررسی قرار می‌گیرد و روایتی که از طرف ابن جوزی مورد شبهه و نقد قرار گرفته است با استفاده از منابع اهل سنت مورد تأمل واقع می‌شود. صحاح سته، آن‌چنان روایات فضائل حضرت علی علیه السلام را نقل می‌نماید که دریایی از فضائل حضرت علی علیه السلام در آن نهفته است و احتیاج به غواص ماهری دارد که از این دریا بهره لازم را ببرد. این مقاله در چند عنوان، روایات فضائل حضرت علی علیه السلام را تقسیم و تبیین می‌کند و به تحلیل آنها می‌پردازد. و مقالات دیگری که در این زمینه به آن پرداخته شده است.

باید از آن حضرت بسیار آموخت و رفتارهایشان را در همه عرصه های فردی، اجتماعی، خانوادگی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی مورد توجه قرار داد. اکنون باید به این نکته اشاره شود که چرا آن حضرت این همه مظلوم هستند و راز مظلومیت ایشان در میان ملل مسلمان خصوصا در ایران چیست. وجه تمایز این مقاله با مقالات دیگر پرداختن به مساله این است که مظلومیت امیرالمؤمنین علیه السلام در نظام جمهوری اسلامی ایران است و کمتر کسی تا به امروز این موضوع را مورد بررسی قرار داده است

۱_ مفهوم شناسی مظلومیت امیرالمؤمنین علیه السلام

ظلم: ابن فارس گفته است : ظا و لام و میم دارای دو معنی اصولی است: ۱- تاریکی و سیاهی ۲- چیزی را از ستم در غیر موضوع خود نهادن^۲. همانطور که شخص در تاریکی چیزی را نمی بیند در حال ستم کردن هم مثل اینکه در تاریکی فرو رفته نمی تواند درک حقیقت کند و بطور کلی می توان گفت ظلم به معنای ستم و گذاشتن چیزی در غیر محل آن است.

مظلوم . [مَ] (ع ص) ستم کرده . (دهار). ستم رسیده . (مذهب الاسماء) (آندراج). ستم رسیده . جفاشده . تعدی شده . (ناظم الاطباء). ستم کش . ستم رسیده . ستمدیده . ستم زده .

که مورد بیدادگری قرار گرفته باشد.^۳

مظلومیت امام علی علیه السلام به اندازه ی تمام فضائل و مناقب آن بزرگوار است، حضرت امیر به همان اندازه که فضیلت دارد به همان اندازه مظلوم است. درباره ی مظلومیت امام علی علیه السلام نیز باید چنین گفت چرا که حدیث مظلومیت حضرت امیر مثنوی هفتاد من است.

قریب، محمد، فرهنگ لغات قرآن، ج ۱، ص ۷۱۳^۲

بیهقی، محمدبن حسین، تاریخ بیهقی، ص ۱۹۶^۳.

آخرین وصایای امام علی علیه السلام به حسنین علیهما السلام حکایت از عمق مظلومیت امام علی علیه

السلام دارد: «كُونَا لِلظَّالِمِ حَصْمًا وَ لِلْمَظْلُومِ عَوْنًا؛ خصم ظالم و یار مظلوم باشید. همان گونه که

أمیرالمؤمنین علیه السلام در نامه ای به معاویه نوشتند: «إِنِّي كُنْتُ أَقَادُ كَمَا يَقَادُ الْجَمَلُ الْمَخْشُوشُ

حَتَّى أَبَايَعُ وَ لَعَمْرُ اللَّهِ لَقَدْ أَرَدْتُ أَنْ تَذُمَّ فَمَدَحْتَ، وَ أَنْ تَفْضَحَ فَأَفْتَضَحْتَ وَ مَا عَلَى الْمُسْلِمِ مِنْ

غَضَاضَةٍ فِي أَنْ يَكُونَ مَظْلُومًا مَا لَمْ يَكُنْ شَاكًّا فِي دِينِهِ وَ لَا مُرْتَابًا بِيَقِينِهِ هَذِهِ حُجَّتِي إِلَى

غَيْرِكَ فَصُدَّهَا، وَ لَكِنِّي أَطْلَقْتُ لَكَ مِنْهَا بِقَدَرٍ مَا سَنَحَ مِنْ ذِكْرِهَا.»^۴ گمان کردی که من بر تمام

خلفا رشک برده ام، و بر آنان طغیان نموده ام. اگر این است جنایتی بر تو نشده تا از تو پوزش

بطلبیم. (اگر هم بوده گناه این ننگ دامن تو را نمی گیرد). گفته ای: مرا می کشیدند به همان

گونه که شتر مهار در بینی را می کشند تا بیعت کنم به خدا قسم خواسته ای مرا سرزنش

کنی ستایش کرده ای، و رسوا نمایی ولی خود رسوا شده ای. برای مسلمان از اینکه مظلوم

باشد نقصی نیست تا وقتی که دچار شک در دین، و تردید در یقین نباشد. قصدم بیان این

حجت برای غیر توسل (زیرا تو شایسته آن نیستی) ولی از حجت به اندازه آنچه بیانش پیش

آمد برای اظهار کردم.

حکومت : معنای واژه حکومت فارغ از معنای آن در شکل فعل گونه خود که به معنای داوری،

قضاوت و... است. واژه حکومت از ریشه عربی حکم می آید که به معنی قضاوت کردن و دستور

دادن و داوری کردن و همین طور جلوگیری کردن و دهنه زدن به اسب است. این واژه با

واژه حکمت به معنی دانایی نیز هم ریشه است.^۵ حکومت نظامی است که تحت آن یک کشور یا

یک اجتماع اداره می شوند. حکومت ابزاری است که به وسیله آن سیاست های دولت مورد

نهج البلاغة، ترجمه: انصاریان؛ نامه ۲۸^۴

البستانی، فواد افرام، فرهنگ جدید عربی - فارسی، ص ۱۰۷. ۵

صاحبان دعوی، قاطعیت در داوری و بی‌تفاوتی در برابر ستایش و خوش‌آمدگویی دیگران^{۳۵}. اگر کارمندان قوه قضاییه و بالاحص قضات از نظر مالی تأمین نباشند، احتمال سوء استفاده و تطمیع ایشان قوت می‌گیرد. به همین دلیل امام علیه السلام به مالک اشتر توصیه می‌کنند که در بخشش به ایشان گشاده‌دستی کن و رتبت ایشان را نزد خود بالا بر:

«و افسح له فی البذل ما یزیل علتہ و تقل معه حاجته الی الناس و اعطه من المنزلۃ لدیک ما لا یطمع فیہ غیره من خاصتک لیأمن. بذلک اغتیلال الرجال له عندک.^{۳۶}

علاوه بر مسایلی همچون غفلت یا سوء استفاده از امر قضاوت، در نظر نگرفتن احکام قضایی اسلام یا به دلیل بی‌اعتنایی به شرع مقدس است و یا به دلیل عدم اعتقاد به آن احکام عرفی رقیب واقعی احکام شرعی در امر قضاوت هستند، هر چند خود عرف نیز به عنوان یک منبع پذیرفته شده است. به هر حال آداب قضاوت اسلامی باید در حکومت اسلامی رعایت شوند. از آن جمله است: تساوی طرفین در دادگاه حتی در نگاه کردن، نشستن قاضی در مسجد نه در منزل، عصبانی نشدن قاضی، خواب آلود نبودن قاضی و در نظر گرفتن اصول شرعی براساس کتاب و سنت.

نهج البلاغه، نامه ۵۳^{۳۵}

نهج البلاغه، نامه ۵۳.^{۳۶}

نتیجه‌گیری مطالب

مظلومیت حضرت علی^{علیه السلام} در جمهوری اسلامی ایران می‌تواند به دلیل تفسیرهای نادرست، عدم پیاده‌سازی صحیح آموزه‌های ایشان و ناتوانی در تحقق عدالت اجتماعی باشد. برای غلبه بر این مظلومیت، نیاز است که بیشتر به سیره و آموزه‌های آن حضرت توجه شود و تلاش‌های بیشتری در راستای تحقق عدالت و علم‌گرایی صورت گیرد. این توجه می‌تواند به عنوان یک راهنما برای ایجاد جامعه‌ای بهتر و نزدیک‌تر به آرمان‌های حضرت علی^{علیه السلام} عمل کند.

امیرالمومنین^{علیه السلام} را می‌توان یکی از برجسته‌ترین و شریف‌ترین شخصیت‌های جهان از ازل تا ابد خطاب کرد؛ وجود نازنینی که نه فقط در اسلام، بلکه در جهان به اخلاق مداری، عدالت گستری، مهربانی با مردم، یتیم‌نازی و حرکت در مسیر حق معروف است.

وجود نازنینی که تمامی مصادیق خوبان عالم در ایشان یک جا قرار گرفته است، به گونه‌ای که در بررسی زندگی امیرالمومنین^{علیه السلام} از دوران زندگی این شخصیت بزرگ تا به امروز شاهدیم کسانی که در دوران حیات، ایشان را از نزدیک دیده‌اند تا دانشمندان، اندیشمندان، دین‌شناسان، جامعه‌شناسان و روانشناسانی که امروز درباره اخلاقیات و اصول انسانی به مردم درس می‌دهند، معترف هستند کارنامه زندگی امیرالمومنین^{علیه السلام} متفاوت از سایر کارنامه‌هاست و نمره‌شان بالاترین نمره‌ای است که فردی بعد از خاتم الانبیاء محمد مصطفی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم می‌توانسته از خداوند متعال و از مردم دریافت کند.

شخصیت امیرالمؤمنین علیه السلام به قدری برجسته است که کوفی عنان، دبیرکل اسبق سازمان ملل متحد با ابلاغ بخشنامه‌ای به ۲۱۰ کشور جهان تأکید کرد، اگر مایل به اتخاذ بهترین حکمرانی هستند، برای الگوگیری از روش و منش ایده‌آل و رفع تمام مشکلات خود

باید به سراغ الگوپذیری از عالی‌ترین نمونه حکمرانی یعنی امیرالمؤمنین علیه السلام بروند و منشور حکومت داری وی را در نامه ای از دل نهج البلاغه در رأس شیوه مدیریتی خود قرار دهند.

اینکه بسیاری از بزرگان اعم از مسلمان، مسیحی و حکمای سایر ادیان معتقدند شخصیت و منش امیرالمؤمنین ^{علیه السلام} در تاریخ بی نظیر است و با گذشت یک هزار و ۴۰۰ سال از عمر به ظاهر دنیوی آن حضرت، نامشان همچنان می درخشد، نشان می دهد باید از آن حضرت بسیار آموخت و رفتارهایشان را در همه عرصه های فردی، اجتماعی، خانوادگی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی مورد توجه قرار داد.

باید نه فقط در یک روز همچون روز پدر، بلکه در همه عمر از شخصیتی الگو بگیریم که عطوفت و لطف پدرانه دارد و حکمرانی بی نظیر است. عابدی مخلص و امامی است که خود را در محل قضاوت هم ردیف با شهروندی معمولی در کنار قاضی قرار می دهد.

بی تردید تا روزی که زمین در گردش است و شب و روز پشت هم می آیند و می روند، امیرالمؤمنین ^{علیه السلام} بی نظیرترین شخصیتی است که جهانیان نمی توانند ایشان را فراموش کنند. شخصیتی که اگر حاکمان و سیاستمداران عالم در مسیرشان حرکت کنند، جهان چنان سخن پرودگار بهشت برین می شود؛ همانگونه که پروردگار عالم در حدیث قدسی فرمودند: «که اگر مردم در محبت امیرالمؤمنین ^{علیه السلام} در دنیا دور هم جمع می شدند، جهنم را خلق نمی کردم». اگر زندگی و رفتار خود را گرد محور آنچه امیرالمؤمنین علیه السلام و خواست قرار دهیم، قطع به یقین زمین به گلستانی تبدیل می شود که در باورها نمی گنجد.

فهرست منابع

*قرآن

*نهج البلاغه

-ابن مغازلی، علی بن محمد، مناقب امام علی بن ابی طالب، ناشر: دارالاضواء، کتابخانه آیت الله العظمی مرعشی نجفی، ۱۴۰۳ق.

-ابن أبی الحديد، شرح نهج البلاغه، محقق / مصحح: ابراهیم، محمد ابوالفضل، مكتبة آية اهلل.

البستاني، فؤاد افرام، فرهنگ جدید عربی - فارسی؛ ترجمه: منجدالطلاب، محمد

بندرریگی، پانزدهم، تهران: انتشارات اسلامی، ص ۱۰۷، سال ۱۳۷۷.

اشتهاردی، محمد مهدی، داستان دوستان، ناشر: انتشارات بوستان کتاب، ۱۴۰۰ه ش.

المدرسی، محمد تقی، القرآن حکمة الحیاء، بیروت_لبنان، دارالکلمه الطیبه، ۱۴۱۵ ه ق.

بیهقی، محمد بن حسین، تاریخ بیهقی، بر اساس نسخه غنی - فیاض، نسخه ادیب پیشاوری، نسخه فیاض، منوچهر دانش تهران، هیرمند، ۱۳۷۶.

جمالی، نصرت الله، عوامل سقوط حکومت ها در قرآن و نهج البلاغه، ناشر: نهاوندی، ۱۳۷۸ه ش.

قریب، محمد، فرهنگ لغات قرآن، انتشارات بنیاد، ج ۱، تهران ۱۳۶۶ه ش.

محمدی ری شهری، محمد، موسوعة الإمام علی بن أبی طالب علیه السلام فی الكتاب و السنة

و التاريخ، ناشر: مؤسسه علمی فرهنگی دار الحديث. سازمان چاپ و نشر - قم - ایران.

محمد بن عبد الكريم، شهرستاني، الملل و النحل، ناشر: الشريف الرضى، ج ١، ١٣٧٥ ش.

محمد بن محمد ، مفيد، اوائل المقالات، ناشر: المؤتمر العالمى لالفیه الشیخ المفید، ١٤١٣ ق.